

KÖY ENSTİTÜLERİ VE SAĞLIK EĞİTİMİ

Cemal Hüseyin Güvercin* ❖ Murat Aksu** ❖ Berna Arda***

ÖZET

İlk Türkiye Hükümeti Kurtuluş Savaşı (1919-1922) sırasında kurulduğunda, eğitim konusu dikkate alınan temel önceliklerden birisiydi. Türkiye'nin eğitim yapısının yenilenmesinde ve çağdaş duruma getirilmesinde ülkenin kendine özgü sosyal ve kültürel nitelikleri de göz önüne alınarak planlanmıştır. Savaşın en kritik dönemlerinde bile eğitime ilişkin sorunlar ihmal edilmemiştir. Zaferden sonra yeni ülkenin kurucuları doğal olarak eğitim sorununa da oldukça yoğun çaba harcamış ve öncelik vermişlerdir. Bu muazzam çabanın en önemli deneyimlerinden birisi, hiç kuşkusuz "Köy Enstitüleri"dir. Bu proje "Cumhuriyet Ruhu" nun devrimci karakterini de yansıtmaktadır. Bu enstitülerin eğitim yaklaşımı "yaparak- yaşayarak öğrenme" temeli üzerinde yükselmektedir. Bu makalede söz konusu enstitülerin sağlık eğitimi yaklaşımları tıp tarihi ışığında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tıp Tarihi, Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si, Köy Enstitüleri, Sağlık Eğitimi Tarihi.

SUMMARY

The Village Institutes and Health Education

When the first Turkish Government was founded during The War of Independence (1919-1922), education was one of the primary issues to receive attention. The renovation and modernization of Turkey's educational system was planned to be carried out by considering our own social and cultural features. The problems about education were not neglected even in most critical periods of the war. After the victory the founders of the new country were naturally able to make more energetic effects to improve Turkey's much neglected educational system. One of these enormous effects is exactly the experience of "Köy Enstitüleri" (The Village Institutes). This project has been reflected the revolutionary character of the Republican Reforms. The teaching philosophy these institutes has been described on the basis of "learning by doing". In this article, the aspect of health education of these institutes is introduced in the light of history of medicine.

Key Words: History of Medicine, Turkey in Republican Era, Village Enstitutes, The History of Health Education.

Ülkemizin eğitim tarihinde en özgün çabalardan birisi olan Köy Enstitüleri, Cumhuriyet devrimi sonucu kurulan ve modernleşme çabası içinde olan ülkenin, bu çabalarını kırsal alana taşıma isteğiyle kurulmuştur. Köy Enstitüleri'nin amacı sadece köylülere okuma-yazma öğretmek, teknolojik yenilikleri köylere sokmak ve modern tarım yapılımasını sağlamak olmamıştır. Belki de en önemli misyonları kırsal alandaki geleneksel bağlılıkları

çözmek, feodal yapıyı kırmak ve geleneksel egemen güçlerin nüfuzlarını silerek buradaki insanlara ulus bilinci aşlamaktır. 1935'e değin devrimlerin çoğu gerçekleştirilmiş ancak tabana ulaştırılmamıştır; bunun en önemli nedeni ise 16 milyon olan ülke nüfusunun 12 milyonun yüzyıllardır gözardı edilmiş ve hiçbir hizmet götürülmemiş kırsal alanda yaşıyor olması ve büyük çoğunluğunu okuma yazma bilmemesiydi (1). Köy Enstitüle-

* Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

** Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Deontoloji Anabilim Dalı Tıpta Uzmanlık Öğrencisi

*** Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Deontoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr.

ri yapılan devrimlerin ve yeni atılımların köylere girmesini sağlayacak, köylerde yaşayan insanların, yeni devletin kimliğine bağlılıklarının artması, ulus bilinci kazanmaları için çalışacak; ayrıca varolan köy toplumunun “içten canlanması” için çabalayacak insanlar yetiştirmek amacıyla kurulmuşlardır. Tonguç şöyle diyordu: “Nüfusunun %80’i köylerde yaşayan bir millet için, bilinmesi ve memleket bu karakterini muhafaza ettiği sürece hiç akıldan çıkarılmaması gereken en büyük ve basit hakikat, köyün her işe temel olması lazım geldiğidir.” (2)

Köy Enstitüleri’ne giden yolda ilk uygulamalar, 1936’da Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan tarafından başlatılmıştır. Ancak Köy Enstitüleri’nin kurulmasına emeği geçenler arasında özellikle iki isim neredeyse bu kurumlarla bütünleşmiş ve birlikte anılır olmuştur: Bu kişiler, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç’tur. 17. 04.1940 tarih ve 3803 sayılı yasa ile 1948’e kadar 21 bölgede 21 Köy Enstitüsü kurulmuştur. Ankara Hasanoğlan’da “köy üniversitesi”nin çekirdeğini oluşturacak Yüksek Köy Enstitüsü açılmıştır (1,3).

Askerliğini çavuş ve onbaşı olarak yapmış başarılı köy gençleri kısa süreli kurslardan geçirilerek, eğitmen yapılmıştır. Eğitmenler 7, 8, 9 yaşlarındaki köy çocuklarını eğitmenli köy ilkokullarında 3 yıl okutarak 3 yıllık diploma vermişlerdir. Bu diplomayı alan köy çocukları köy bölge okullarında da 4-5 sınıflara devam ederek ilkokul mezunu olmuşlardır. İlkokulu bitirmiş sağlıklı, başarılı kız ve erkek çocuklarına Köy Enstitüleri’nde 5 yıllık eğitim verilerek köylere öğretmen, sağlık memuru olarak gönderilmişlerdir (1).

21 Köy Enstitüsü’nde, ilk mezunlarını verdiği 1942’den nitelik değiştirdiği 1953’e kadar 1.398’i kız, 15.943’ü erkek olmak üzere toplam 17.341 öğretmen yetiştirilmiştir. 1936-1947 yılları arasında açık kalan eğitmen kurslarında da toplam 8.675 eğitmen yetiştirilmiştir(4,5).

Köy Enstitüleri’nin Yerleri ve Kuruluş Yılları(2,3),

Bulunduğu İl ve Adı	Kuruluş Tarihi
Eskişehir-Çifteler	1937
İzmir-Kızılcıllı	1937
Kırklareli-Kepirtepe	1938
Kastamonu-Gölköy	1939
Malatya-Akçadağ	1940

Antalya-Aksu	1940
Samsun-Ladik/Akpınar	1940
Kocaeli-Arifiye	1940
Trabzon-Beşikdüzü	1940
Kars-Cılavuz	1940
Adana-Düziçi	1940
Isparta-Gönen	1940
Balıkesir-Savaştepe	1940
Kayseri-Pazarören	1940
Ankara-Hasanoğlan	1941
Konya/Ereğli-İvriz	1941
Sivas/Yıldızeli-Pamukpınar	1942
Erzurum-Pulur	1942
Diyarbakır/Ergani-Dicle	1944
Aydın-Ortaklar	1944
Van/Erciş-Ernis	1948

Yaz-kış açık olan bu kurumlarda eğitimin temel özellikleri beş duyuya yönelik, yaşayarak öğrenen, imeceye ve üretime dayalı, kültür ve meslek dersleriyle birlikte, müzik, spor ve halkoyunlarının da bulunduğu özgün ve laik bir eğitim modeli olmasıydı. Köy Enstitüleri’nde öğrencilere bir öğretim döneminde kuramsal ve uygulamalı derslerden oluşan 11 aylık yoğun bir eğitim verilmiştir. Enstitülerin yıllık eğitim planı şöyledir:

15 Eylül-15 Haziran: Eğitim ve Öğretim Uygulaması

15 Haziran-15 Eylül: Tarım, Sağlık, Atölye ve İnşaat Çalışmaları

15 Ağustos-15 Eylül: Nöbetle İzne Ayrılma (2).

Köy Enstitülerinde Sağlık Eğitimi

Kuruluşundan başlayarak bu enstitülerde sadece eğitim, kültür, tarım ve inşaat alanına değil, sağlık konusuna da çok önem vermiş ve eğitim programlarında sağlık eğitimi de yer almıştır.

Tablo-1’de tüm sınıfların eğitim programı görülmektedir “Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi” dersi 5 yıl boyunca, “Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı” dersi ise son sınıfta okutulmuştur. Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi dersinde insan anatomi ve fizyolojisi, genel sağlık kuralları, sağlığın korunması, okul sağlığı, kazalar ve köy sağlık sorunları gibi konular dersin içeriğini oluşturmuştur. Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı dersinde ise çocuk sağlığı, bakımı ve hastalıklarına ilişkin konular işlenmiştir.

Tablo-1: Köy Enstitüleri'nde Beş Yıl İçinde Her Sınıfta Okutulan Dersler ve Haftalık Ders Saati Sayısı (7)

DERSLER	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf	Beş Yılda Okutulan Toplam Ders Saati Sayısı
Türkçe	4	3	3	3	3	736
Tarih	2	2	1	1	1	322
Coğrafya	2	2	1	1	-	276
Yurttaşlık Bilgisi	-	1	1	-	-	92
Matematik	4	2	2	3	2	598
Fizik	-	2	2	1	1	276
Kimya	-	-	2	2	-	184
Tabiat ve Okul						
Sağlık Bilgisi	2	2	2	1	1	368
Yabancı dil	2	2	2	1	1	414
El Yazısı	2	-	-	-	-	92
Resim-İş	1	1	1	1	1	230
Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	1	1	1	1	-	184
Müzik	2	2	2	2	2	460
Askerlik	-	2	2	2	2	368
Ev idaresi ve Çocuk Bakımı						
Çocuk Bakımı	-	-	-	-	1	46
Öğretmenlik Bilgisi	-	-	-	2	6	368
Zirai İşletme Ekonomisi ve Kooperatif	-	-	-	-	1	46
Toplam	22	22	22	22	22	5060

Enstitülerde yetişmekte olan öğretmenler, derslerde ve revir çalışmalarında, eğitim yoluyla sağlık önlemleri alma ve ilk yardım hizmetleri gibi bazı temel konuları öğrenmişlerdir. Ancak, özellikle köylerin sağlık sorunlarının çözülmesi için buraların yerel koşullarına göre eğitilmiş -köy öğretmenleri gibi- sağlık elemanlarının yetiştirilmesinin gerekli olduğu görülmüştür. Köylere eğitim, kültür, tarım, inşaat gibi alanlarla birlikte yeterli sağlık hizmetlerinin ulaştırılması, ülkenin bütünüyle kalkınması için de büyük önem taşımaktaydı.

“Köyleri hastalıklardan kurtaramadığımız sürece, canlı ve mutlu bir topluma kavuşamayız. Mil-

let çoğunluğunun sağlığı ile ilgili bu işi tıpkı ilköğretim davası gibi kökten çözümlenmek yoluna düşmek gerekir.....Ulusal hizmetler, ulusu yıkımlardan kurtarma yolundaki hizmetlerdendir....” diyerek sağlığın önemine işaret eden dönemin İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç anılarında şöyle demektedir: “...Bir köye girdiğinde duvar diplerinde avlularda köşeye dizilmiş sıtmalılardan; yüzü gözü sinek, sümük içinde, başka hasta ve yaralı çocukların durumu, salgınlarda yitirilen bebeklerin, doğumda ölen gencecik anaların haberleri insanın içini sızlatıyordu. Kasabada oturan doktorun sağlıkçının köylüye bir yararı olmuyordu. Yollar bozuk, tekerlek yoktu. Sağlık Bakanlığı bu işe

Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretime el attığı gibi yüklenmiyordu. Yapsa da Milli Eğitim'in köy öğretmenine kazandıracağı ölküyü yetiştireceği sağlıkçılara aynı anlayışla kazandırması kolay değildi...." (8)

Aslında bu yöndeki çabalar 1910'da "Küçük Sıhhat Memurları Mektebi" adıyla açılan okullarla başlamış, ancak bu okullar İmparatorluğun son dönemlerinde ve Kurtuluş Savaşı'nda beklenen yararı verememişlerdir (9). Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 1924 yılında Ankara, İstanbul ve Sivas'ta açılan "Sağlık Memurları Okulları" ilk mezunlarını verdikleri 1926 yılından 1948 yılına kadar 720 mezun vermiştir. 1948'de bu okullarda eğitime devam eden 500 öğrenci bulunmaktadır (10). Dirican'ın "Sağlık Bakanlığı Memur Sicil Kütüğü" üzerinde yaptığı araştırmasına göre bu okullar 1951 yılına kadar 987 mezun vermiştir. Sağlık Bakanlığı'nın yetiştirdiği bu elemanlar köye uyum sağlayamamış ve büyük çoğunluğu kent ve kasabalarda çalışmışlardır (9).

23. 05. 1936 tarihli resmi gazetede yayınlanan 3017 sayılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Teş-

kilat Yasası'nın 26. Maddesine, 1943'te eklenen bir fıkra ile (D fıkrası) "Köy Sağlık Örgütü" kurulmuştur. Köylere sağlık hizmeti sunmak üzere oluşturulan bu birim köy hekimi, köy sağlık memuru ve köy ebelerinden oluşmaktadır (11). Bu üç sınıf personelden bakanlık köy hekimi yetiştirememiştir. Sadece köy sağlık memuru yetiştirilmiş ve hizmete sunulmuştur. Köy ebeleri için Sağlık Bakanlığı 1936'da Balıkesir ve 1937'de Konya'da olmak üzere iki tane köy ebe okulu açılmıştır. İlkokul mezunu 15 yaşına gelmiş kız çocuklarına 9 ay kuramsal 3 ay uygulamalı olmak üzere 12 aylık eğitimden sonra ebe olmuşlardır (9). 1947 yılına kadar Balıkesir'de 495, Konya'da 294 olmak üzere toplam 789 köy ebeleri mezun olmuştur. 1948 yılında her iki okulda toplam 139 öğrenci eğitimini sürdürmektedir (10).

1943 yılında Sağlık Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğine giderek 19.7.1943 tarihli resmi gazetede yayınlanan 4459 sayılı yasa ile Köy Enstitüleri'nde "Sağlık Memuru Kolu" ve "Köy Ebeleri Kolu" oluşturulmasına karar verilmiştir (12). İsteyen veya öğretmenler tarafından özendirilen

Tablo-2: Köy Enstitüleri Sağlık Memurluğu Kolu IV. Sınıf Haftalık Ders Programı (14)

Birinci Yarıyıl	Saat	İkinci Yarıyıl	Saat
Türkçe	3	Türkçe	3
Tarih	1	Tarih	1
Coğrafya	1	Coğrafya	1
Matematik	3	Matematik	3
Fizik	1	Fizik	1
Kimya	2	Kimya	2
Yabancı Dil	2	Yabancı Dil	2
Resim-İş	1	Resim-İş	1
Beden Eğitimi	1	Beden Eğitimi	1
Müzik	2	Müzik	2
Askerlik	2	Askerlik	2
Anatomi ve Fizyoloji	10	Hasta Bakıcılık	6
Sağlık Bilgisi	8	Küçük Cerrahi ve İlk Yardım	9
Genel Patoloji	6	Çocuk Bakımı	9
Askerlik Sağlık Bilgileri	1	Askerlik Sağlık Bilgileri	1
TOPLAM	44	TOPLAM	44

öğrencilerin 3. sınıftan sonra bu kollara ayrılması planlanmıştır. Ancak kız öğrencilerin sayısı az olduğu için enstitülerde "ebe kolu" açılmamış, bunun yerine Sağlık Bakanlığı ile yapılan bir protokole göre, Köy Enstitüleri'nde 3. sınıfa kadar eğitim gören kızlardan köy ebesi olacakların Sağlık Bakanlığı kurumlarında yetiştirilmesine karar verilmiştir (2). Böylece enstitülerdeki sağlık kolu sadece köy sağlık memuru yetiştirmiştir.

Sağlık kolunun eğitiminde büyük ölçüde okul doktorlarından yararlanılmıştır. Okul doktorları "Sağlık Kolu Eğitim Baş" olmuş, kol programının hazırlanıp yürütülmesinden sorumlu ve yetkili kişi olarak, enstitü eğitim başı ile işbirliği yapmakla görevlendirilmiştir. Sağlık kolu bulunan enstitülerde birden çok doktor, hemşire ve sağlık memuru bulundurulmuş, böylece alan bilgisi derslerinin birçoğu enstitüde yapılarak, uygulama için yakındaki devlet hastanelerine gidilmiştir (13). Alan dersleri konusunda Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak "Küçük Sıhhat Memurları" okulunun programı temel alınmıştır (14).

Sağlıkçı adayları enstitü içinde ve hastanelerde uygulama yaptıktan sonra, uygulama köylerine giderek mesleki becerilerini arttırmışlardır. Enstitü reviri ve öğrencilerin çeşitli sağlık sorunları onlar için önemli bir uygulama alanı olmuştur (2).

Köy Enstitülerinin sağlık alanında getirmeyi planladığı en büyük yeniliklerden birisi de "bölge dispanserleri" tasarısı olmuştur. Bu hedefe uygun olarak Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü çatısı altında 60 yataklı bir dispanserin temeli atılmıştır. Bu dispanserlerin hem sağlık kolu öğrencilerinin uygulama kurumu olması, hem de enstitüye ve çevre köylere sağlık hizmeti verecek bir yapıda bulunması hedeflenmiştir. Süreç içinde sağlık kolu bulunan her enstitüye bir dispanser yapılması ve hemen her enstitünün bir sağlık kolu olması tasarlanmıştır (2,6).

Köy Enstitüsü sağlık kolundan mezun olan köy sağlık memurlarının atamaları, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları arasında yapılan protokol gereğince, Sağlık Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Buna göre köy sağlık memurlarına köy öğretmenleri gibi 20 yıl zorunlu hizmet yükümlülüğü getirilmiş ve her sağlık memuruna 5-10 köyden oluşan bir köy grubu bölgesi verilmiştir. Bu bölgenin merkezi sağlık memurunun kendi köyü veya sınırları kendi köyüne bitişik diğer köylerden biri olmak üzere sağlık memurları-

nın ataması yapılmıştır (15). Merkez olan köyde yaşayan sağlık memuru, gezici nitelikte hizmet verecek, her ay her köy ziyaret edilecek, her köyde en az 4 saat kalacak şekilde çalışacaktır. Bu köylerde bulaşıcı hastalıklarla savaş, çevre sağlığı hizmetleri, 3 aylık tüm bebeklere çiçek aşısı uygulaması ve ilk yardım hizmetlerini esas alan bir anlayışla çalışacaklardır (8,9). Köy sağlık memurlarına ilk atanmalarında zorunlu gereksinimleri için bir kereye özgü 60 lira verilecek, sonrasında da ayda 20 lira olmak üzere her 3 ayda bir maaş ödemesi yapılacaktır. Ayrıca sağlık memuru için merkez köyde bir ev yapılacak, köy arazisinden tarla tahsis edilecek, "istihsal vasıtaları" sağlanacaktır. Bu işlerin eksiksiz yapılması için de köy öğretmenleri, gezici başöğretmenler, ilköğretim müfettişleri, milli eğitim memur ve müdürleri ve köy enstitüsü yönetimleri sorumlu kılınmıştır. İşlerin tamamlanmasından sonra sonuçlar Milli Eğitim bakanlığı yoluyla Sağlık Bakanlığı'na bildirilecek, gerekli ödenekler de Sağlık Bakanlığ'ından gönderilecektir. Sağlık memuruna ayrılan tarlayı köylüler imece usulü ekeceklerdir (12,15).

Sağlık Kolları ilk kez 1943'te Malatya-Akçadağ, Erzurum-Pulur, İzmir-Kızılçullu, Ankara-Hasanoğlan olmak üzere 4 Enstitüde eğitime başlamıştır. 1944'te Kastamonu-Gölköy, Eskişehir-Çifteler, Kocaeli-Arifiye Enstitülerindeki Sağlık Kollarının da eklenmesiyle bu eğitimi veren enstitü sayısı 7'ye çıkmıştır. 1945'te 4 enstitü 264 köy sağlık memuruyla ilk mezunlarını vermiştir. 1947'de 7 Enstitüde bulunan Sağlık Kolları İzmir- Kızılçullu ve Ankara-Hasanoğlan Köy Enstitüleri'nde birleştirilmiştir (10).

Tablo-3: Sağlık Kolu Açılan Köy Enstitüleri'nde Yıllara Göre Mezun Olan Öğrenci Sayıları (10)

	YILLAR				
	1945	1946	1947	1948	
Malatya-Akçadağ	48			48	
Erzurum-Pulur	43	35			78
Kastamonu-Gölköy		33			33
Eskişehir-Çifteler		23			23
Kocaeli-Arifiye		36			36
İzmir-Kızılçullu	99	74	125	124	422
Ankara-Hasanoğlan	74	69	122	52	317
TOPLAM	264	270	247	176	957

1948'de Sağlık Kolu'nda öğrenim görmekte olan öğrenci sayısı İzmir-Kızılçullu 217 ve Ankara-Hasanoğlan'da 278 olmak üzere toplam 495'tir (10).

Köy Enstitüleri'nin sağlık bölümleri, ilk açıldığı 1943 yılından 1950'de kapatılarak son mezunlarını verdiği 1951 yılına dek yetiştirilen köy sağlık memurları sayısı Dirican'ın Sağlık Bakanlığı Memur Sicil Kütüğü üzerinde yaptığı araştırmasına göre 1599'dur (9). Bazı kaynaklarda bu sayı 1248 kişi olarak belirtilmektedir (1,4,5,8).

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı'nın zor koşullarında ekmeğin kareneyle verildiği, açlık tehlikesinin baş gösterdiği, bulaşıcı hastalıkların son derece yaygın olduğu, toplumumuzun fakir ve eğitimsiz olduğu bir dönemde, köy enstitüleri en çok ihmal edilmiş kesim olan köy toplumundan başlayarak tüm ülkenin kalkınmasını ve modernleşmesini amaçlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile başlayan aydınlanma hareketinin en özgün örneği olan köy enstitülerinin, başarılı işlevlerinin dünyada da yankı bulduğu söylenebilir. Eğitim bilimci John Dewey: "Son yıllarda hayalimdeki okullar Türkiye'de kurulmaktadır, bunlar Köy Enstitüleri'dir"; Tarihçi Arnold Toynbee: "Köy ile şehir arasına uçurum açmışsınız. Birkaç Köy Enstitüsü'nü ziyaret ettikten sonra anladım ki, bu uçurum Köy Enstitüleri ile düzeltilebilir. Enstitüler, köylü ile şehirli, halk ile aydın arasındaki uçurumu doldurmak için bulunmuş pek maharetli bir çaredir.", Fredrik W. Fernau da " Köy Enstitüleri, Kemalist Türkiye'nin kendine özgü ve özgün bir buluşudur" demiştir (2, 6, 16). UNESCO' nun Enstitülerden "bütün gelişmekte olan ülkelere örnek alınacak bir eğitim sistemi" olarak övgüyle söz etmiş olması da önemli bir başka saptamadır.

Köy Enstitüleri kırsal alana eğitim götürmede, köylere yeni tarım aletleri girmesinde, daha modern tarım yapılmasında oldukça büyük başarılar elde etmişlerdir. Ancak köy toplumunu dönüştürme, geleneksel bağlılıkların tasfiyesi gibi konularda başarılı oldukları söylenemez. Toplumsal dönüşüm için gerekli olan toprak reformunun yapılamaması, bu kurumların kırsal alandaki geleneksel toplum yapısını değiştirme/dönüştürme konusunda yalnız kalmalarına ve pek başarılı olmamalarına neden olmuştur. 1946'dan sonra, politikada dengelerin değişmesi, Köy Enstitüleri'ni başından

beri kendi varlıkları için tehlikeli gören öğelerin siyaset sahnesindeki ağırlıklarının artması, önce enstitülerin yozlaşmalarına ve daha sonra da 1954 yılında 6234 sayılı yasa ile İlköğretmen Okulları'na dönüştürülerek tamamen kapatılmalarına neden olmuştur.

Sağlık kolları 1943'te dört enstitüde kurularak eğitime başlamış ve bir yıl sonra bu sayı yediye çıkarılmıştır. Bu artış eğilimi sonraki yıllarda devam ettirilememiş, hatta mevcut sağlık kolları iki enstitüde birleştirilmek durumunda kalmıştır. Sağlık kollarının kurulduğu yıllar Köy Enstitüleri'ne karşı gelen çevrelerin siyasal alanda güçlenmeye başladığı yıllar olmuştur. Bu durum Köy Enstitüleri'nin gelişme ve yaygınlaşma sürecini olumsuz etkileyerek, sağlık kollarının da hem sayı hem de öğrenci bakımından gerilemelerine yol açmıştır. Sadece sekiz yıl varlıklarını sürdürebilen sağlık kolları, ülkenin ihtiyacı olan sağlık insan gücünün, özellikle yerel koşullara göre yetiştirilmesinde büyük başarı sağlamışlardır.

Köy Enstitüleri eğitim-öğretime başladığı ilk yıllardan itibaren ders programlarında sağlık konusu sürekli olarak bulunmuş ve böylece sağlık kollarına ayrılmayanlar da temel sağlık eğitimi almıştır (Tablo-1).

Kuşkusuz Köy Enstitüleri ile ilgili pek çok yayın yapılmış ve bu girişim çok boyutlu bir şekilde ele alınmıştır. Ancak enstitülerde sağlıkla ilgili bir eğitimin verilip verilmediği ve içeriğinin ne olduğuna ilişkin yazılı bilgiler son derece sınırlıdır. Nitekim bu dev projenin mimarlarından Hasan Ali Yücel'in kızı Canan Yücel Eronat, enstitülerde verilen eğitim sonrasında mezun olanların çok temel sağlık bilgisine ve birtakım becerilere sahip olduğunu vurgulamaktadır (17). "Her köy enstitülü enjeksiyon yapabilecek, tansiyon ölçebilecek, akrep sokmalarına müdahale edebilecek donanıma sahip yetiştirilirdi" vurgusu; aslında eğitimin ve gelişmişlik düzeyinin sağlığın temel belirleyicileri olduğu gerçeğinin de altını çizmektedir. Köy Enstitüleri hem halkın eğitimini sağlayarak, hem de yetiştirdikleri köy sağlık memurlarıyla kırsal alanda sağlık hizmeti vererek yararlı olmuştur. Bu deneyimin aynı zamanda, bugün hemen hemen tüm eğitim konularında kendisine değer verilen yaparak - yaşayarak öğrenme kavramını daha 1940'larda yaşama geçirmiş olması, sağlam bir metodolojik öngörüye sahip olunduğunu da göstermektedir.

KAYNAKLAR

1. Kaplan M. Aydınlanma Devri Ve Köy Enstitüleri. Kültür Bakanlığı Yayınları/2832. Yayınlar Dairesi Başkanlığı. Kültür Eserleri Dizisi. Ankara 2002: 354.
2. Burgaç M. Köy Enstitüleri. Yayınlanmamış Bitirme Çalışması. Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. Bursa 2000: 26-79.
3. Köy Enstitüleri. TC Maarif Vekilliği Maarif Matbaası. Ankara 1944: 14-75.
4. Théma Larousse Tematik Ansiklopedi. Milliyet Yayınları. İstanbul 1994: 279.
5. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. Milliyet Yayınları. İstanbul 1986: 7073.
6. Altunya N. Köy Enstitüsü Düşünsel Temelleri. 3.Baskı. Uygun Basım. Ankara 2002.
7. Köy Enstitüleri Öğretim Programı 04.05.1943 Tarih ve 75 Sayılı Karar. TC Maarif Vekilliği Maarif Matbaası. Ankara 1943: 94-109.
8. Türkoğlu P. Tonguç Ve Enstitüleri. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2. Baskı. İstanbul 2000: 412.
9. Prof. Dr Rahmi Dirican İle Özel Görüşme. Bursa 20.05.2003.
10. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının Yirmibeş Yıllık Çalışmaları. Sağlık Dergisi. 1948; 10-11: 50-57.
11. Işık D, Çubukcu S. Kavram İndeksli Sağlık Kanunları. 3017 Sayılı Sıhhat Ve İçtimai Muavenet Vekaleti Teşkilat Ve Memurin Kanunu. Güzel İstanbul Matbaası. Ankara 1974: 388-426.
12. Işık D, Çubukcu S. Kavram İndeksli Sağlık Kanunları. 4453 Sayılı Köy Ebeleri Ve Köy Sağlık Memurları Teşkilatı Yapılmasına Ve 3017 Numaralı Sıhhat Ve İçtimai Muavenet Vekaleti Teşkilat Ve Memurin Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun. Güzel İstanbul Matbaası. Ankara 1974: 465-473.
13. Köy Enstitüleri Yönetmeliği. TC Milli Eğitim Bakanlığı. Milli Eğitim Basımevi. Ankara 1947: 45-51.
14. Köy Enstitülerinde Kurulacak Sağlık Memurları Kolu Ders Dağıtma Çizelgesi Hakkında Talim Ve Terbiye Heyetinin 26.11.1943 Tarih 361 Sayılı Kararı. Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. 1945; 7: 76-303.
15. 1946 Yılında Mezun Olacak Sağlık Memurlarının Fişlerinin Gönderilmesi Hakkında 29 11 1945 Tarih Ve 6/23456 Sayılı Genelge. İlköğretim Umum Müdürlüğü. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi. 1945; 351-357:
16. Makal M. Bozkırdaki Kıvılcım. Güldiken Yayınları. 3.Baskı. Ankara 1997:5-11, 190.
17. Canan Yücel Eronat İle Özel Görüşme. Ankara 22.05.2003.